

Nr 291

Av herr **Holmberg m. fl.**, om tillsättande av en parlamentarisk försvarskommitté, m. m.

(Lika lydande med motion nr 256 i Första kammaren)

1965 års försvarsutredning redovisade en serie omfattande studier av den säkerhetspolitiska miljö som Sverige befinner sig i och som alltså bör vara normerande för avvägningen av vårt försvars styrka. Dessa studier sammanfattades i slutsatsen: »Inga säkra tendenser till en mera långtgående och långvarig avspänning i världen kan skönjas i dagens läge. Snarare kan motsatsen befaras.»

Utvecklingen i världen sedan detta uttalande gjordes har bestyrkt bedömningen och givit den än starkare betoning. Våldet är ingalunda avskrivet som medel för mellanfolkliga uppgörelser. Några påtagliga tecken på en stabil politisk och militär avspänning kan inte registreras. Tvärtom pekar mycket på närmast ökande risker. I sydöstra Europa och i Medelhavsområdet har spänningen i hög grad tilltagit det senaste året. Sovjetiska flottenheter har i stor skala börjat uppträda i Medelhavet, och amerikanska övervattenstridskrafter har bedrivit övningar i Svarta havet. Risken för ett nytt krig i Mellersta östern är mycket stor. Misstron mellan stormakterna består och konflikter i skilda delar av världen, där stormakternas intressen bryts mot varandra, torde under överskådlig tid framöver förbli ett latent hot mot världsfreden.

Den på senare år inledda upplösningen av de hårda bindningarna inom maktblocken, en upplösning som av många betraktades som bevis på begynnande avspänning, måste nu av alla bedömas kunna ha även negativa återverkningar. Risken är uppenbar att utvecklingen kan följa olika banor inom Warszawapakten och NATO, varigenom en obalans i Europas militärpolitiska läge kan uppstå och öka faran för konflikter även i vår del av världen.

Warszawapaktländernas militära invasion i och ockupation av Tjeckoslovakien betydde en förskjutning i det militära läget i Europa. Enligt öppna källor har de sovjetiska förbanden i främre linjen ökat med över 35 procent. Sovjetiska trupper är nu stationerade även på gränsen mot Österrike och Bayern. Under inmarschen i Tjeckoslovakien visades klart att Warszawapaktens stridskrafter är av hög kvalitet och även att övningar och dylikt kan utnyttjas för att uppnå operativ och taktisk överraskning.

En annan erfarenhet som krisen gav är att varje förändring i det ena stormaktsblockets förhållanden väcker en oro inom det andra blocket, som kan få återverkningar i stora områden. Warszawapaktsinvasionen i Tjeckoslovakien kunde spåras även i vår omedelbara närhet i form av förbandsförflyttningar, beredskapshöjningar och skärpta övervakningsåtgärder från båda parternas sida, samt har lett till ökade försvarsanslag i så gott som alla länder i Europa. Sammantagna ger den senaste tidens händelser en allvarlig belysning av hur spänningar och motsättningar även i vår del av världen består och understryker kraftigt vikten av att Sveriges försvarsförmåga och beredskap vidmakthålles.

Den nya försvarspolitik med avsevärda nedskärningar i den dittillsvarande anslagsnivån, som regeringen inledde 1967 och som tog sig uttryck i 1968 års försvarsbeslut, kan moderata samlingspartiet inte biträda. Vi anser att den leder till en ökning av riskerna för Sveriges yttre säkerhet som det vore ansvarslöst att godta. Vi har i motioner till 1967 och 1968 års riksdagar framlagt förslag till anslagsförstärkningar och andra åtgärder som avsåg att förhindra den snabba urholkning av försvarets effekt som vi bedömde att regeringens sänkta anslagsförslag obönhörligen skulle leda till.

Riksdagen avvisade emellertid våra yrkanden och fastställde regeringens förslag. Den nya försvarspolitik blev därmed ett faktum och har nu fått verkan i form av minskad materielanskaffning, starkt nedskurna beställningar och i viss mån förändrad organisation. Om man alltjämt kräver att försvarskostnaderna ständigt skall ge bästa valuta är det därför knappast längre möjligt att utan en ny systematisk planläggning återvinna det som håller på att förloras.

En långsiktig och väl genomtänkt planläggning är över huvud taget en absolut nödvändighet i fråga om försvaret. Dettas funktion grundar sig på anskaffning av materiel med livslängder på upp till decennier och på utbildning och personaldispositioner som också måste ske i mycket långa perspektiv om totaleffekten skall bli optimal. Det är därför ett tvingande krav för god hushållning att inrikta planeringen mot ett mål som ligger mycket långt fram i tiden och som är fastlagt med ledning av den sannolika utveckling som pågår inom de länders krigsmakter som kan komma att utgöra ett hot för oss.

Denna långsiktiga inriktning kan givetvis förändras — t. ex. i samband med periodiskt återkommande försvarsbeslut — men incitamentet till sådana förändringar bör främst vara bestående ändringar i de militära styrkeförhållandena hos de stater som har betydelse för vår säkerhet. De alltid förekommande fluktuationerna i den politiska spänningen bör endast avgöra nivån på den insatsberedskap som vid varje tillfälle skall upprätthållas. De bör däremot inte i sig påverka den långsiktiga inriktningen av våra försvarsansträngningar.

Ett sådant betraktelsesätt låg bakom en rad försvarsbeslut på senare år

och utgjorde grunden för den militära långsiktsplanering som tidigare följdes. Både Kungl. Maj:t och riksdagen har i olika sammanhang framhållit det väsentliga i att bestämma försvarets inriktning på sikt. Ett uttryck för detta var också den under en lång följd av år tillämpade metodiken med årliga tillägg för s. k. teknisk utveckling, dvs. tillägg som avsåg att möjliggöra en planering och materielanskaffning som var dimensionerad efter kravet på att kontinuerligt bibehålla försvarseffekten i relation till tänkbara angripare.

Det goda utbyte som vi här i Sverige kunnat vinna ur försvarsanslagen och som har väckt internationell uppmärksamhet var en direkt följd av denna tidigare, värdefulla och genom långvarig erfarenhet finslipade planering. Denna avbröts — inte formellt men reellt — genom 1968 års försvarsbeslut och ersattes av den i dessa sammanhang mycket kortsiktiga ambitionen att något så när bibehålla vår försvarsförmåga under de allra närmaste åren. På detta skulle anslagen och ansträngningarna koncentreras. Man bortsåg från den omständigheten att en sådan politik med nödvändighet måste leda till väldiga effektminskningar efter periodens slut och betydligt sämre utnyttjade anslagsmedel.

I försvarsbeslutet år 1968 sades bl. a. att »planeringens nivå och inriktning skulle prövas vid den årliga rullningen av planerna». Härmed avsågs uppenbarligen att riksdagen varje år skulle få tillfälle att granska den långsiktiga inriktningen av försvaret och uttala sig om häremot svarande ekonomisk nivå. I årets statsverksproposition har regeringen emellertid icke redovisat förslag till en sådan prövning av vare sig den ekonomiska nivån eller den långsiktiga inriktningen. Detta finner vi uppseendeväckande, inte minst därför att de riktlinjer i detta hänseende som måste ha givits de militära myndigheterna därmed har undandragits från riksdagens granskning. Visserligen bör enligt vår mening en sådan årlig granskning normalt begränsas till ett studium av de nya förhållanden som kan ha inträtt och av en lämplig anpassning till dessa, men är i den nu föreliggande situationen med automatiskt sjunkande försvarseffekt och brist på fast inriktning nödvändig.

Då en långsiktig inriktning är fastställd i enighet mellan de demokratiska partierna bör årliga ändringar i denna icke vidtagas.

Sådana ändringar kräver en så omfattande genomgång av delvis svåråtkomligt material och så många redovisningar av hemliga uppgifter och utredningar, att det politiska ställningstagandet endast kan bli meningsfyllt och helt sakligt grundat om det i likhet med vad som hittills i regel har varit förhållandet utformas med ledning av utredningar inom en parlamentarisk försvarskommitté. En sådan kommitté bör alltid som främsta uppgift ha att ge förslag till den långsiktiga inriktningen av försvarets utveckling. 1965 års försvarsutredning avstod från att lämna ett sådant förslag. På grund härav och då det under det senaste året torde ha blivit uppenbart för

alla, att det säkerhetspolitiska läget för vårt land icke medger en fortsättning av den nu inledda och raskt fortskridande försvagningen av vår försvarsförmåga, vill vi yrka på att en parlamentarisk försvarskommitté snarast tillsättes med uppdrag att till 1969 års riksdag ge förslag till inriktning av försvarsplaneringen och till mot denna inriktning svarande anslagsramar. Utredningen bör härvid söka fastställa de krav som bör ställas på vårt försvars förmåga att lösa vissa angivna konkreta uppgifter. Dessa uppgifter bör sammanfattas i en öppet redovisad målsättning. Utredningen bör vidare utgå ifrån kravet på att varje del av vårt land skall på ett meningsfullt sätt kunna försvaras.

Under den tid kommittén erfordrar för sitt arbete bör tillses att handlingsfriheten i försvarspolitiskt avseende inte beskäres. De senaste årens försvarspolitiska åtgärder har satt vårt land i en situation där handlingsfriheten att vidtaga nedrustningsåtgärder blivit väl tillgodosedd medan möjligheterna att bibehålla den hittillsvarande försvarseffekten eller att öka densamma starkt har beskurits. Detta anser vi vara helt otillfredsställande. Vi vill därför föreslå omedelbara åtgärder för att minska olägenheterna av nu gällande försvarsbeslut och för att till dess klara riktlinjer för den framtida försvarspolitiken kunnat fastställas hålla möjligheterna till bibehållen eller ökad försvarseffekt öppna.

Vi föreslår därför här nedan tilläggsanslag till olika försvarsfunktioner. De får inte betraktas som ställningstagande eller anvisningar i fråga om den på sikt lämpliga avvägningen mellan försvarets olika delar.

Armén: Nu tillgängliga anslag möjliggör icke en ammunitionsanskaffning som kan ge arméns fältförband en önskvärd stridsuthållighet. Vi föreslår därför att medelstilledelningen för ammunitionsanskaffning inom armén höjes med 25 milj. kr. för nästa budgetår. Vidare bör enligt vår mening en förbättring åstadkommas av den rörlighet i fråga om de regionala ledningsorganen, som är av så vital betydelse i modern krigföring. Till rörlig sambandsmateriel för högre staber föreslår vi sålunda ett tillägg om 15 milj. kr.

Marinen: Marinens framtidsproblem fordrar stor uppmärksamhet. En noggrann planläggning måste göras av den betydande ersättningsanskaffning av marina förband, i första hand fartyg, som snabbt måste komma till stånd om icke långvariga och svårreparerade skadeverkningar skall uppkomma. En sådan planläggning blir en viktig uppgift för försvarskommittén att åvägbringa. I avvaktan därpå föreslår vi ett anslag om 30 miljoner kronor för omedelbar förbättring av flottans ersättningsbyggnad av fartyg och en inledning av tidigare planerad men uppskjuten anskaffning av lätt kustrobot. För detta senare ändamål beräknas 10 miljoner kronor.

Flygvapnet: Projekteringen och framtagandet av flygplan 37 Viggen är ett gott exempel på föredömlig, långsiktig planering och på den svenska industrins förmåga att producera en materiel för de svenska försvarsbehoven,

som blir både ekonomisk och effektiv, samtidigt som industrins yrkesskicklighet och förmåga till kvalificerad produktion inom andra områden förbättras till nytta för folkhushållet i dess helhet.

Projektet utgör å andra sidan ett exempel på olägenheterna av alltför snabba variationer i fråga om kravet på försvarets uppgifter och styrka.

Viggen-projektet måste nämligen sägas vara en lyckad lösning av frågan om det för våra behov lämpligaste stridsflygplanet vid den försvarseffekt och de krav på försvaret om vilka allmän enighet rådde ännu för ett par år sedan. I den nu inledda nedrustningspolitiken passar det sämre. Skulle projektet nu fullföljas på ett sätt som ger det ursprungligen tänkta utbytet skulle det kräva en oproportionerligt stor andel av försvarsanslaget till förfång för övriga försvarsfunktioner. Det skulle skapa brist på balans mellan försvarets olika element och ett sämre utnyttjande av anslagen.

Att Viggen-projektets möjligheter inte helt kan tillvaratas är en ofrånkomlig följd av sänkta försvarsanslag. Dessutom synes anslagsnedskärningen komma att medföra att utrustningen för flygförbanden försämras så att Viggenplanets förnämliga tekniska kapacitet inte fullt kan komma till sin rätt.

Vi föreslår därför ett tilläggsanslag på 25 milj. kronor som kan möjliggöra ett bättre utnyttjande av fpl 37 Viggen.

Vi föreslår vidare ett tilläggsanslag å 15 milj. kronor för anskaffning av ytterligare ett tungt transportflygplan, varigenom ökad rörlighet skulle vinnas och våra möjligheter förbättras att aktivt medverka i Förenta Nationernas fredsbevarande aktioner.

Övrigt: En avgörande betydelse för handlingsfrihet i fråga om försvarets framtida utformning har den verksamhet som genom studier, forskning och projektering av krigsmateriel ger underlag till anskaffningsbeslut. Den är särskilt viktig om man genom tillverkning inom landet vill vinna lägsta kostnad och samtidigt skapa ökad sysselsättning inom den högkvalificerade svenska industrin och på samma gång främja dess utveckling. Vi föreslår att anslagen till forskning, försök och utveckling ökas med 30 milj. kr. Detta belopp fördelas med 10 milj. kr. på vardera av de tre materielanslagen.

Vi yrkar alltså på en uppräknig av försvarets kostnadsram med sammanlagt 150 milj. kr. Denna höjning kommer utöver förbättringar av försvarseffekten att få en viss sysselsättningsstimulerande verkan, som är värdefull inte minst mot bakgrunden av att försvarsbeställningar som rätteligen skulle ha fallit på nästa budgetår blivit tidigarelagda. De av oss föreslagna tilläggsanslagen möjliggör att den svenska försvarsindustrins kapacitet blir bättre utnyttjad.

Vi vill därutöver föreslå att de anslagsmedel som av riksdagen tidigare beviljats till försvaret men som av regeringen har spärrats i form av reservationer, skall få utnyttjas till erforderlig del efter förslag av ÖB, för att ytterligare öka handlingsfriheten och förbättra försvarseffekten på områden där

den inledda nedrustningspolitiken har fått eller kan väntas få de mest olyckliga verkningarna. Härvid bör i möjligaste mån eftersträvas beställningar och åtgärder i övrigt som kan förbättra sysselsättningen i de delar av landet, där den är särskilt otillfredsställande.

Med stöd av vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen måtte besluta

I. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en parlamentarisk försvarskommitté med de uppgifter som ovan angivits,

II. A. höja anslaget till Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. till 558,0 milj. kr.,

B. höja anslaget till Marinen: Anskaffning av fartygsmateriel m. m. till 247,3 milj. kr.,

C. höja det beräknade anslaget till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. till 1 037,2 milj. kr.

III. I skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte medge att försvarets myndigheter må utnyttja reserverade anslagsmedel på sätt ovan angivits.

Stockholm den 24 januari 1969

Yngve Holmberg (m)

Gösta Bohman (m)

Leif Cassel (m)

Rolf Eliasson (m)

Carl Eric Hedin (m)

Astrid Kristensson (m)

i Moholm

Tage Magnusson (m)

Karin Wetterström (m)

i Borås